

PARTIZANŲ MOTINOS

Motinos dieną gera proga pagerbti tas, kurių vaikai buvo partizanai. Juk Jos sūnūs turėjo po vieną – savo gyvybę. Motinos gyvybių turėjo tiek, kiek turėjo vaikų, ir su kiekvieno jų žuvimu širdis iš naujo kraujuodavo (Nijolė Gaškaitė). Jų buvo dešimtys tūkstančių: besiklausiančių kiekvieno krepštelėjimo, pražūrėjusių langus, laukdami savo vaikų partizanų,ėjusių akmeninėmis širdimis miestelių aikštėmis, kur gulėdavo išniekinti vaikų kūnai. Praliejusios upelius ašarų ar tyliai išprotėjusios po vaikų netekties... Jų buvo dešimtys tūkstančių...

LPKS Kauno skyriaus pirmininkas Sigitas Grigaitis seniai puoselėjo pastatyti Kaune paminklą Lietuvos partizanų Motinai. Skyriaus žmonės rinkto aukas paminklo statybai. Deja, 2005-ųjų Kauno miesto valdžia vietos Kaune nesuteikė. Buvo pasirinktas Kau-

no rajonas, Lietuvos Kankinių bažnyčios Domeikavoje šventorius. Šventinant paminklą Sigitas sakė: „Mes visi žinome, kaip buvo elgiamasi su žuvusiais partizanais. Jų kūnai buvo niekinami miestelių aikštėse, spygliuota viela surištomis rankomis sumetami į pakeles griovius, tualetų duobes, mėšloduobes. Didelė dalis rezistencinės kovos dalyvių kapaviečių nežinoma ir šiandien. Neįsivaizduojamos partizanų motinų kančios, gėla ir skausmas netekus savo sūnaus, dukters arba net visos šeimos narių“.

2007 m. pavasarį buvo pradėta įgyvendinti nauja programa – partizanų Motinų pagerbimas. Jų kapus pradėta žymėti specialiais ženklais, nurodančiais, kad čia ilsisi partizanų Motina. Prie kapo tų, kurių išleido ginti Tėvynę kelis vaikus, rašoma „partizanų Motina“...

LIETUVOS POLITINIŲ KALNIŲ SAJUNGOS KAUNO SKYRIAUS VALDYBOS PAREIŠKIMAS

Mes, LPKS Kauno skyriaus valdybos nariai, apsvarstę Kauno Sąjūdžio kreipimąsi dėl Lietuvos himno atlikimo prieš pamokas visose miesto mokyklose, tam pritariame. Tai būtų gražios tradicijos, veikusios prieškario mūsų šalies mokyklose, atgaivinimas.

Kai kurie iš mūsų patys mename, kai kiekvieną pirmadienį, prieš pamokas, Kauno mokyklose mokiniai sporto salėse ar kitose tam skirtose vietose sugiedodavo V. Kudirkos „Tautinę giesmę“, ar kalbėdavo maldą, prašydami Viešpaties Jo malonės.

Manytume, kad šiuo metu atlikti himną kasdien netikslinga, todėl pritariame kiekvieną savaitės pirmą mokslo dieną, prieš pamokas, visose miesto mokyklose mokiniams giedoti Lietuvos himną.

Tikimės, kad šią iniciatyvą parems pačios mokyklos ir visuomenė.

2008 m. balandžio 2 d.

ATVIRAS LAIŠKAS DĖL LIETUVOS KARIUOMENĖS PERTVARKYMO

Lietuvos Respublikos Prezidentui

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui

Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui

Mes, Lietuvos politinių kalinių sąjungos Kauno skyriaus nariai, atidžiai stebime diskusijas ir Vyriausybės planus dėl Lietuvos kariuomenės pertvarkymo. Mums kelia nerimą valdžios ir kariuomenės vadų pastangos vietoj šauktinių suformuoti profesionalią kariuomenę.

Suprantame, kad šiandieninės ginkluotės techninis lygis reikalauja iš kario daug daugiau žinių nei kaip laikyti šautuvą ir kaip šauti. Taip pat suprantame, kad šauktinių apmokymui skirtas laikas yra nepakankamas išugdyti visapusišką karį su reikiama karybos igūdžiais. Todėl sutinkame, kad dalį kariuomenės sudarytų profesionalai. Kokią dalį - turi būti sutarta tik atlikus išsamią analizę strateginiu ir ekonominiu pažiūriu.

Tačiau mes nesutinkame su tuo, kad didelė dalis Lietuvos piliečių liktų nežinantys elementarių gynybinės karybos dalykų, nemokėtų naudotis kario-pėstininko ginklais.

Tėvynę ginti privalo būti pasirengęs kiekvienas! Todėl manome, kad turi likti šauktinių kariuomenė, galbūt su trumpesniu apmokymo laiku, arba apmokymo funkcija (pareiga) turi būti perduota SKAT'ui bei Šaulių sąjungai, atitinkamai aprūpinant reikiamomis priemonėmis. Įsitikinimas, jog jau niekada nereikės priešintis ir ginti Tėvynės, yra tiesiog nusikalstamas.

Kadangi kariuomenę ir jos vadus išlaiko Lietuvos piliečiai, todėl sprendimas dėl profesionalios kariuomenės turi būti priimtas tų piliečių sprendimu - tai yra referendumu.

LPKS Kauno skyrius, 2008 m. balandžio 2 d.

PASAKOJIMAI APIE PARTIZANŲ MOTINAS

Daugelyje Lietuvos vietovių žinomos istorijos, kai galvas už Tėvynės laisvę yra padėję po kelis šeimos narius. Šioje nuotraukoje matote partizanų Motiną Oną Surmilavičienę iš Laukagalio k., Kaišiadorių r., 1956 m., kai ji su likusiais gyvais savo sūnumis Jonu, Motiejumi-Sparnuočiu, Stasiu ir Antanu-Dūmu laiminga ir išdidi, nors Dievas ir likimas ne visus vaikus išsaugojo. Kazys-Klevelis, Didžiosios Kovos apygardos 1-ojo bataliono vadas, žuvo 1945 03 27 Čiobiškyje. Antanas iš Osoblago Sibire į Lietuvą nesugrįžo, Motiejus svetima pavarde ir vardu svetur išgyveno 50 metų...

ONA KATLIORIENĖ

Ukmergės apskr. Siesikų vlsč. (dabar Taujėnų sen.) Aukštuolių kaime Boleslovo (g. 1889 m.) ir Onos (Budnikaitė, g. 1889 m.) Katliorių šeima turėjo didelį ūkį, augino būrį vaikų – šešis sūnus ir keturias dukteris: Nikodemą (g. 1913 m.), Teodorą (1917 m.), Apolinarą (1920 m.), Saturną (1923 m.), Valentina (1925 m.), Everestą (1927 m.), taip pat Apoloniją (1915 m.), Genovaitę (1920 m.), Salomėją (1933 m.) ir Aldoną (1934 m.). Vaikai mokėsi Jurgelionių pradžios mokykloje, vėliau – Užugirio progimnazijoje. Paaugę padėjo tėveliams ūkio darbuose.

1944 m. vasario 16 d. gen. P. Plechavičius pašaukti, Apolinaras, Saturnas ir Valentinas tapo Vietinės rinktinės savanoriais. Kai 1944 m. sugrįžo okupantas, penki broliai Katlioriai tapo partizanais. Priklausė Vyčio apygardos

Šarūno būriui. Everestas dar buvo per jaunas, todėl partizanų tapo 1949 metais.

1944 m. rudenį žuvo Nikodemas.

Apolonija tapo ryšininke Laisve. Buvo suimta ir ilgus metus kalėjo.

Teodoras-Sidabras buvo sužeistas granata, slapstėsi, o atpažintas ir areštuotas jau 1953 m.

Apolinaras-Mindaugas žuvo 1946 m. Gružų miške.

Saturnas-Girgaudas žuvo 1947 m.

Valentinas-Montvila žuvo 1948 m. netoli tėviškės.

Everestas-Vaidyla žuvo 1950 m. Žūties vieta nežinoma.

Likę šeimos nariai slapstėsi nuo suėmimų, trėmimų.

Ona Katliorienė nesulaukė tos dienos, kai jos vaikai bus paskelbti didvyriais.

KAZIMIERA VASILIAUSKIENĖ

Pavirvytės vienkiemyje, Luokės vlsč., Telšių apskr., užaugo didelis Kazimieros ir Prano Vasiliauskių vaikų būrys. Kovoje su okupantais žuvo šeši sūnūs: Blažiejus, Boleslovas, Danielius, Vytautas, Antanas, Justinas, taip pat ir svainis Jonas Andriuška. Augo visi vaikai būryje, vienas kitam padėdami, nes tėvelis Pranas dar 1938 m. mirė. Į kovą su okupantais visi vaikai pakilo jau nuo pat pirmųjų antrosios rusų okupacijos dienų.

Deja, dabar vienkiemio vietoje – tik tuščia dykvietė, bebaigianti apaugti beverčiais krūmais. Vasiliauskių šeimai atminti čia pastatytas paminklas. O buvo gražus žemaitiškas ūkis su dideliu gyvenamuoju namu, svirnu, įvairiais ūkiniais pastatais, kur nuo vaisių linko augalų šakos, šlamėjo vešlūs beržai. Vasiliauskių šeimoje (pirmoji Prano žmona Ona mirė 1912 m.) gimė net 23 vaikai, 18 buvo lemta subręsti.

„Nepaprastai skaudžiai nukentėjo mūsų šeima: mama buvo išvežta į Kareliją, sesuo Elena ištremta du kartus, sesers Stasės ir brolio šeimos buvo išvežtos į Sibirą, o aš buvau įkalintas Kaune“, – sakė Jonas Vasiliauskas. Jie įėjo į Lietuvos istoriją kaip didvyriai, kaip Naujųjų laikų Tėvynės gynėjai.

Eleną (g. 1928 m.) pirmą kartą areštavo dar 1944 12 10, antrą kartą į okupantų nagus įkliuvo 1945 02 23. Tardė Luokėje, Telšiuose, Mažeikiuose, Jelgavoje. Čia susitiko su Motina. Jau 1947 m. buvo nuteista Karinio tribunolo už „tėvynės išdavystę“ 8 metams lagerio ir dar trejiems tremties. Kalėjo Kazachstane iki pat 1954 metų.

Motiną ištremė į Kareliją. Likimas jai lėmė išlieti upeilius ašarus, nes nugyveno gražų amžėlį ir mirė jau 1990 m., sulaukusi 95-erių...

ONA SENOVAITIENĖ

Prie Šilavoto (dabar – Prienų r.) kovojo ir žuvo penki broliai ir sesuo Senovaičiai. Motina išprotėjo. Kaimynai ją slapstė, maitino ir globojo.

1944 m. rugpjūčio mėn. Marijampolės apsk. Kalvarijos valsčiuje, prie pat sienos su Lenkija, Vytautas Gavėnas-Vampyras suorganizavo partizanų grandį. Veiverių valsčiuje Lietuvos kariuomenės leitenantas Alfonsas Arlauskas-Geležinis Vilkas subūrė partizanų grupę. Pakiauliškio kaimo jaunimą į partizanų grupę sutelkė Vincas Senovaitis-Žaliavelnis. Barzdų valsčiaus LLA Suvalkų apygardos partizanų štabas suorganizavo Stirnos batalioną, kurio vadu tapo leitenantas Vytautas Bacevičius-Algis, Vygandas.

1945 m. balandžio 12 d. Marijampolės apsk. Gudelių vlsč. vyko vadinamos Būdninkų kautynės. Jų metu sunaikinta daug enkavedistų, o iš partizanų žuvo 1 kovotojas ir med. sesuo M. Senovaitytė-Mirta.

1945 06 17 Marijampolės aps. Šilavoto vlsč. vykusio-

se Degimų k. kautynėse Geležinio Vilko pulko (būsimos Geležinio Vilko rinktinės) 8-osios kuopos partizanai, vadovaujami K. Pinkvartos-Dešinio, per 4–5 val. nukovė apie 70 enkavedistų; iš partizanų žuvo Vincas Senovaitis-Šiaurys, Žaliavelnis ir dar 5 kovotojai.

Antanas Lukša prisimena: „Apie tai, kad esu siunčiamas į Kaišiadoris, žinojo tik mokytojas Juozas Senovaitis. Jis buvo labai santūrus, mažakalbis, be reikalo žodžio neištar-davo, gal todėl atrodė visada susimąstęs. Mokytojas, reikalui esant, sugebėdavo mokiniams daug ką pasakyti žvilgsniu, šypsena ar nutylėjimu. Jis turėjo didelę įtaką mokiniams, pelnė jų meilę. Konspiracija buvo mokytojo ginklas, mokėjo neišsiduoti, tačiau išdavystės vis tiek neišvengė: KGB smogikai jį suėmė. Senovaičio broliai partizanavo „Geležinio vilko“ rinktinėje, sesuo buvo partizanų ryšininkė. Iš-kentė mokytojas ilgus lagerio metus, sugrįžo į Tėvynę nieko neišdavęs ir neatsisakęs savo idealų”.

MAGDALENA POPIERIENĖ

Gausi Popierų šeima – 9 broliai ir 3 seserys – gyveno netoli Marijampolės, Dambaukos k. Trobelė dengta šiaudais, plačiašakis gluosnis, toliau juodavo durpynas. Tėvelis vaikų užauginti nesuspejo, tad Motinai vienai teko visi rūpesčiai.

1944 m. į rusų kariuomenę buvo paimtas vyriausias sūnus Klemensas (g. 1926). Netrukus svetimųjų žemėse jis buvo sunkiai sužeistas ir šlubuodamas grįžo į namus. Antrasis sūnus Andrius (g. 1927) pasirinko kitą kelią – tapo Tauro partizanų apygardos kovotoju Naktiniu.

1946 02 18 Popierienę su trimis mažamečiais vaikais iš-trėmė į Sibirą. Vyresnieji Popierų vaikai, kuriems pavyko pasislėpti nuo išvežimo, glaudėsi pas pažįstamus žmones. Gimnazistė Julija gavo mamos laišką, kad mažųjų kojos ištinusios nuo bado. Tad vyriausioji sesuo Viktorija ėjo per žmones, rinko maistą, drabužius ir siuntė siuntinius į Sibirą mamai.

1946 09 20 žuvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės partizanas A. Popiera-Naktinis. Jam teko bendrauti su legendiniu Lietuvos partizanu Juozu Lukša-Skrajūnu.

ANTANINA LEKAVIČIENĖ

Antanina ir Petras Lekavičiai Joniliškių k., Kruonio vlsč., Kauno apskrityje, augino 8 vaikus: Juozą (g. 1921 m.), Zigimą (g. 1922 m.), Vytautą (g. 1923 m.), Anelę (1924 m.), Genę (1925 m.), Albiną (g. 1925 m.), Marytę (g. 1929 m.) ir Praną (1932 m.). Visi suprato, kad su atėjūnais reikia kovoti ginklu. Į Narsuolio būrį išėjo keturi vyresnieji broliai, o kiek vėliau ir sesuo gimnazistė Genė (g. 1925 m.).

Albinas žuvo pirmasis dar 1946 m. netoli Kruonio

1947 07 30 Raišupio k., Sasnavos vlsč., Karčiauskų sodyboje, apsupti žuvo šeši partizanai, tarp kurių buvo ir Jonas Popiera-Šalmas.

1948 m. areštavo ir ištėrė į Sibirą Juliją ir Viktoriją. Tada dar trys Popieros buvo Lietuvos laisvės kovotojų gretose.

1948 metų kovą žuvo Antanas Popiera-Žilvitis, trečiasis Magdalenos sūnus. Areštavo ir Klemensą, kuris buvo partizanų ryšininkas Jupiteris. Kalėjo Vorkutoje.

1952 01 31 Varnabūdės miško mūšyje žuvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės kovotojai Bronius Popiera-Meška ir Kazys Popiera-Gegužis.

Magdalena Popierienė su vaikais Sibire išbuvo dešimt metų. Ji sunkiai dirbo, jaunėlis Petriukas elgetavo, o šiek tiek didesnis Justinas ganė kaimynų ožką.

Mirė Magdalena jau Lietuvoje 1977 m., nenustojusi liūdėti dėl sūnų Andriaus, Jono, Antano, Broniaus ir Kazio žūčių. Palaidota Marijampolės kapinėse.

esančiame Gojaus miške. Zigmas-Kurapka su broliais Juozu buvo užklupti kareivių 1947 m. Ažuolynės k. Vytauto (g. 1923 m.) žūtis vieta ir data nežinoma. 1948 05 27 Balta-raistynėje (prie Pavuolio k.) žuvusi Genė Lekavičiūtė-Saulutė buvo penktasis Antaninos vaikas (vyras Petras buvo miręs), paaugusį gyvybę partizaninėje kovoje iš Lekavičių šeimos.

Du dešimtmečius Sibiro lageriuose praleido jauniausias Lekavičių vaikas Petras. Jį 1948 m. gegužės mėn. stri-

bai sugavo pasaloje. Sumuštas, bet budriai saugomas, buvo nuvarytas į Kruonio sribyną. Džiaugėsi sribai „banditą“ sugavę. Tada Petriukui ėjo šešiolikti metai... Po kankinimų jį paleido namo, tačiau neilgam. 1949 04 14 į Irkutsko sri-

ties Kirovo rajoną ištrėmė Motiną Antaniną Lekavičienę (g. 1901 m.), sūnų Petrą, dukrą Marytę. Į Lietuvą 1958 m. be sveikatos sugrįžo tik Marytė bei Petras. Motina mirė tremtyje 1955 metais, jos palaidojimo vieta nežinoma.

ONA KUZINEVIČIENĖ

Burbiškių k., Žiežmarių vlsč., Trakų apskr., karo meto ir pokario suirutėse paguldė galvas Onos vyras Ignas Kuzinevičius ir penki jų sūnūs. Šeštasis po daugelio metų mirė Sibiro tremtyje.

Dukra Eleonora ir šeši sūnūs kaip ažuolai... Sako, Jonas (g. 1913 m.) visame valsčiuje tvirčiausias buvo: paima du vyrus už diržų ir iškelia virš galvos. Mykolas (g. 1917 m.) už visus linksniausias ir protingiausias buvo. Broliai tarnavo Lietuvos kariuomenėje, po jos trys nuėjo į pasienio policiją, tėvas Ignas (g. 1885 m.) nuo 1930 m. buvo Žiežmarių vlsč. šaulys.

Jį suėmė 1944 m. rugsėjo mėn. pabaigoje slėptuvėje klojime, šiaudų *prėsle*. Būrys kareivių apsupo pastatus, jį radę sumušė ir nusivarė į Trakus. Tada ir išėjo penki sūnūs į mišką. Greitai tėvą nuteisė ir išvežė į Sibirą. 1945 m. jis žuvo Kemerovo lageryje.

Mykolas-Serbentas buvo Lietuvos kariuomenės husaras, vėliau – policijos jaunesnysis karininkas. Vadovavo partizanų būriui, vėliau – kuopai. Žuvo 1946 09 26 Boliaus Šriupšos sodyboje

Jonas-Kazimieraitis vadovavo būriui. 1946 06 12 NKVD Žiežmarių poskyrio informatoriai „Lyda“ ir „Nėvas“ pranešė apie Serbento būrio partizanų stovyklą Kaukinės miške. Ten Jonas ir buvo nušautas.

ELŽBIETA VEVERSKIENĖ

Prisiminkime Veverskių šeimą, švelnią Motinos Elžbietos meilę, griežtoką, jokių kompromisų nepripažįstantį tėvą Stanislovą ir vaikus, sunkiausiu Tėvynei metu neišbėgusių laimės ieškoti svetur.

Broliai Veverskiai per vargų vargus siekė mokslo ir žinių. Kazys domėjosi politika ir teise, Praną viliojo žurnalistika, abu už pasipriešinimą bolševizmui ir okupacijai buvo pasmerkti pražūčiai. Taip lėmė likimas, kad Motina, išauginusi dešimt vaikų, dėl tragiškos lemties gyvenimo pabaigoje liko vieniša. Jos sūnus Bronius, rezistencijos dalyvis, žuvo 1947-aisiais Jurbarko rajone, Burbinės miške, Albinas tais pačiais metais žuvo Serežiuje, Aleksas nuteistas 20 metų kalėti, jauniausias Vytukas, vos aštuonioliktus eidamas, žuvo 1947-aisiais Burbinės miške, kiek vyresnis Stasys ištremtas į Sibirą, seserys Domicelė, Aldona ir Natalija irgi tremtinės. Okupacijos auka tapo visa šeima: žuvo keturi broliai partizanai, trys broliai ir trys seserys buvo ištremti į mirties lagerius Kras-

Antanas-Narsutis (g. 1911 m.) buvo brolio Mykolo partizanų būryje. Žuvo 1945 m. sausio mėn. Žikaronyse, Semeliškių vlsč., Trakų apskr.

Ignas-Voverė, Drignius (g. 1915 m.) partizanavo su broliais. Išvengė daug mirčių, matė brolio Mykolo žūtį. Kai 1947 01 17 siautėjo sovietinės igulos kareiviai, aptiko partizanų bunkerį. Draugai žuvo, o Igną paėmė gyvą, nuteisė 25 m. lagerio. Žuvo Vorkutos lageryje apie 1967 m.

Stasys-Kukalis (g. 1928 m.) į mišką išėjo nė aštuoniolikos neturėdamas. Matė vyresniųjų brolių žūtį, tačiau likimas lėmė jam likti gyvam. Žuvo jau 1956 08 12, kai agentai smogikai „Adomas“, „Beržas“ ir „Žilvytis“, panaudoję agentūrines-operacines priemones, surengė pasalą.

Praną (g. 1919 m.) 1944 m. liepos mėn. suėmė besislapstantį tėvų namuose ir nuvedė į Trakus. Iš ten išvežė į Jarceva, o paskui – į frontą Latvijon. 1945 m. pradžioje ten Pranas ir žuvo. Apie sūnaus žūtį šeimai nepranešė. Manoma, kad tai buvo padaryta sąmoningai, keršijant jiems už sūnų pasipriešinimą.

Motinai beliko dukra Eleonora. Ji ištekdėjo už buvusio partizano Juozo Kalaušio-Milžino. Sulaukė devyniasdešimties, kad mums papasakotų šeimos gyvenimo istoriją, kuri mums pasirodė garbinga ir įdomi.

nojarske, Vorkutoje, Mordovijoje, kur jų gyvenimai galėjo nutrūkti kiekvieną minutę...

LLA organizatoriui Kaziui Veverskiui 1998 m. gegužės 19 d. Prezidento dekretu Nr. 69 po mirties suteiktas brigados generolo laipsnis, apdovanotas Vyčio kryžiaus I laipsnio ordinu. Pranas Veverskis apdovanotas Vyčio kryžiaus IV laipsnio ordinu, 1998 m. liepos 29 d. jam suteiktas dimisijos majoro laipsnis.

Motinai ant kapo lentelė su užrašu – Partizanų Motina. Čia dažnai sustoja žmonės, kad pagerbtų žmogų, kuriam gyvenimas pasiuntė tokius baisius išbandymus.

Tokių šeimų, kaip šios aprašytos, Lietuvoje buvo šimtai. Garbė Motinoms, išauginusioms savo sūnus ir dukras bebaimiais Tėvynės gynėjais.

Spaudai paruošė Stanislovas Abromavičius

DIDŽIOSIOS TREMTIES 60-METIS

1948 m. gegužės 22-ąją įvyko didžiausias Lietuvos istorijoje gyventojų trėmimas. Pajudėjo šimtai ešelonų iš Lietuvos į šaltąjį Sibirą. Lydėjo kraupūs verksmai, žmonių dejonės. Okupantas nežiūrėjo, kad tremiamieji neturi valgio, gėrimo, maži vaikai klykė vagonuose be tyro oro. 1948 m. gegužės 22–23 d. buvo ištremta tūkstančiai Lietuvos žmonių.

Trėmimai buvo vykdomai pagal 1948 02 21 SSSR ministrų tarybos nutarimą. Iš Lietuvos buvo numatyta išvežti 12 tūkst. partizanų bei jų pagalbininkų šeimų. Pusei numatytas maršrutas į Krasnojarsko kraštą, kitiems – į Jakutiją. Turėjo dirbti miško ruošos įmonėse.

Trėmimai prasidėjo gegužės mėn. 22 d., šeštadienį: miestuose nuo 00 val., o kaimuose – nuo 4 val. ryto. Nors nutarime buvo numatyta leisti išsivežti šeimai turto iki 1000 kg, tačiau faktiškai to nebuvo: atvirkščiai, trėmimų organizatoriai leido pasiimti tik būtiniausias daiktus ir šiek tiek maisto, matyt, tam, kad jo daugiau liktų jiems patiems. Kita vertus, atvykdavo sunkvežimiais ir kiekviename sutalpindavo po kelias šeimas, t. y. iki dešimties asmenų, o vežimuose – irgi net ne po vieną, tad ir vietos norimam turtui pasiimti nelikdavo.

Šiame trėmime niekas nesilaikė nuostatos, kad tremiamos partizanų ir jiems prijauciančių „buožių“ šeimos. Buvo vežamos jau nuteistų ar užsiregistravusių partizanų, niekada jais nebuvusių, gražiau ūkininkavusių šeimos. Didelė dalis bežemiai ir mažazemiai. Juk priklijuoti partizanų pagalbininkų etiketę buvo galima vos ne kiekvienam sąmoningam Lietuvos žmogui.

Remiantis dokumentais galime teigti, kad 1948 m. trėmimams vykdyti buvo sutelkta 30118 MGB, MVD darbuotojų, kareivių, karininkų ir stribų.

Jiems talkino 11446 partiniai ir sovietiniai aktyvistai, iš Maskvos atvykę specialūs SSRS MGB įgaliotiniai. Trėmimų operacijoje, koduotai pavadintoje „Vesna“ („Pavasaris“), iki gegužės 23 d. 14 val. ešelonuose jau buvo sugrūsta 10 665 šeimos, t. y. 36 932 žmonės, tarp kurių buvo 10 615 vaikų. Kai ešelonai pajudėjo į tremties vietas, juose jau buvo 40 002 žmonės. Anot Laptevų jūros tremtinių brolijos „Lapteviečiai“ pirmininko Jono Markausko, išvydusio pasaulį negyvenamoje saloje Lenos žiotyse, prie Laptevų jūros, tada buvo ištremta 42384 žmonės.

Kiekviename ešlone buvo vežama po 304–443 šeimas, 915–1656 žmonės (tarp jų 280–586 vaikai). Gyvulinuose vagonuose sugrūsti tremtiniai pradėjo mirti: pirmieji žūdavo vaikai, senyvo amžiaus žmonės, nėščios moterys, ešelonuose gimdavę kūdikiai.

* * *

Tremtys Lietuvoje prasidėjo 1941 m. birželio 14 d. Pirmąją sustabdė tik birželio 22-ąją prasidėjęs Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karas. Tada į šaltuosius kraštus iškeliavo tūkstančiai niekuo nekaltų inteligentų, mokytojų, tarnautojų, kultūros darbuotojų, apie 4 tūkst. vyrų buvo atskirti nuo šeimų ir išsiųsti į Krasnojarsko krašto, Komijos autonominės respublikos, Molotovo, Sverdlovsko sričių lagerius bei kalėjimus.

1945–1950 m. į Kazachijos, Komijos, Krasnojarsko ir Magadano lagerius buvo išvežta apie 147 tūkst. žmonių. Didesni ar mažesni trėmimai vykdyti kasmet iki 1952 metų, o pavieniai ir 1953-aisiais. Vien tik didžiulėje teritorijoje nuo Komijos iki Jakutijos buvo apgyvendinta apie 118 tūkst. Lietuvos žmonių, iš jų – 34 tūkst. vaikų. Okupantas nieko nepagailėjo: nei senelių, invalidų, mažamečių vaikų...

Iš tremties žmonės bandydavo

bėgti ir grįžti į Tėvynę. Už tai jiems grėsė lageriai, tačiau širdies šauksmas buvo stipresnis. Tik nuo 1954 m. liepos 13 d. nebegaliojo 1948 m. lapkričio 26 d. įsakas, pagal kurį iš tremties pabėgę ir suimti tremtiniai buvo nuteisiami 20 metų katorgos darbams. Gražinta iki 1948 m. buvusi tvarka: bėglys trejiems metams įkalinamas lageryje. Kaip ir anksčiau, tada lietuviai sudarė didžiausią bėglių dalį.

* * *

Tėvynės Sąjungos iniciatyva, šios liūdnos Lietuvai datos paminėjimas bus surengtas visoje Lietuvoje. TS PKTF pirmininkė Vincė Vaidevutė Margevičienė pasiūlė Naujojoje Vilnioje eksponuojamame traukinio vagonė surengti fotografijų parodą „Sibiras – mano lemtis“, kuri atspindėtų 1948 m. tremtį, tų metų tremtinių gyvenimą Sibire. Parodoje galima bus susipažinti su dokumentais, liudijančiais didžiausio Lietuvos gyventojų trėmimo operaciją. Per vaizdo projektorius ketinama rodyti dokumentinius filmus.

Po gegužės 22 d. minėjimo traukinio vagonas aplankys Lietuvos miestus, kuriuose parodos ekspozicijas rengs tų miestų mokiniai ir studentai. Iniciatyvių mokytojų pagalba moksliviai rinks informaciją, dokumentus, nuotraukas didžiausio Lietuvos gyventojų trėmimo tema.

2008 m. gegužės 22 d., 4 val. ryto, kuomet prieš 60 metų pradėta operacija „Vesna“ ir iš gimtųjų namų pradėti tremti lietuviai, kiekvienoje savivaldybėje bus uždegtos žvakelės. Ketinama didžiųjų miestų aikštėse per projektorius rodyti nuotraukas tremties tema, kurios padėtų sukurti minėjimo atmosferą. Kauno Prisikėlimo bažnyčioje surengti vaikų piešinių parodą. Minėjimus lydės Lietuvos bažnyčių varpų skambesys.

KELIOS ISTORIJS APIE TRĖMIMUS

MAŽOJI NUSIDĖJĖLĖ

Cikanavičiai gyveno netoli Jiezno, sodyboje, skandinčioje didelių medžių pavėsyje. Tą gegužės 22-ąją mašinų gausmas pažadino įmigusią šeimą. Mama sėdėjo prie lopšio, trys sūneliai

ir gyveno mažoji, vėliau pati gavusi Marijos vardą. Pakeliui mirusius žmonės sargybiniai paprasčiausiai išmesdavo iš vagono.

Šeima atsidūrė mažame kaimelyje

Tremtinių vaikai miško kirtėjų gyvenvietėje Krivliake, Krasnojarsko krašte

kietai miegojo, kai išiveržė sužvėrėję kareiviai. Algiukui buvo septyneri, Gediminui – penkeri, vyriausiasis – jau suaugęs vyras. Šeimos galvos tada troboje nebuvo. Lopšyje gulėjusiai „liaudies priešei“ tebuvo ... trys dienos. Ruošimosi suirutėje mažuosius vaikus motinai pavyko išstumti į tamsą, visa laimė, kad šalia trobos augo subujoję žiemkenčiai rugiai. Jie nubėgo pas kaimynę, o po jos trėmimo vaikus globojo dėdė.

Puolė viską krauti į maišus, tačiau susiprato supakuoti ir pridėti prie būtiniausių ilgai kelionei daiktų siuvimo mašiną *Singer*. Ji Cikanavičiams ir tapo išsigelbėjimu nuo bado, nes motina buvo gera siuvėja.

Visą devyniolikos parų kelionę mažoji tremtinė gulėjo ant maišų su daiktais, o mama kas minutę klausydavosi kūdikio kvėpavimo, maldaudama Švenčiausiąją Panelę Mariją išsaugoti jai mažąją dukrelę. Ir dainavo: „Marija, Marija, skaisčiausia lelija, Tu švieti aukštai ant Dangaus...“ Su šia lopšine

prie sraunios upės Mano, Krasnojarsko krašte, jį vadino Mažuoju Ungutu. Buvo jau birželio mėnuo, tačiau čia naktimis balutes dar sukaustydavo ledas. Tremtinius apgyvendino mokyklos patalpose, miegojo visi vienoje klasėje, tačiau vaiko verksmai pykino tremtinius. Motina barama išėjo su kūdikiu į giedrią Sibiro naktį, neturėdama kam pelio prisiglausti. Marija pradėjo verkti. Vienoje trobelėje suspindo žiburėlis. Šeimininkė rusė, išgirdusi vaiko verkumą, išėjo apžiūrėti, o sužinojusi moters bėdą, nusivedė į savo namelį ir iš jo jau neišleido, pavaišino arbata.

Augo Marija alkanoje šeimoje, brolis atstojo tėvą, dirbo miško ruošoje, mama laisvalaikiu siuvo. Pakrikštijo Mariją jau jai būnat aštuonerių, kai atvažiavo kunigas.

Devintais tremties metai Motina dėl prastos sveikatos pabėgo į Lietuvą. Sibire jos niekas nepasigedo, užtat pastebėjo tautiečiai. Teisimas, bausmė – treji metai Lukiškėse...

Dar po poros metų visi grįžo į Lietuvą. Išgyveno. Mažoji Marija Cikanavičiūtė-Bagdonienė, užgrūdinta Sibiro vargų, Lietuvoje tapo gydytoja.

ŠIMTAMETĖS KELIONĖ Į NEŽINIĄ

Iš Senujų Kietaviškių k. (Semeiškių vlsč., dabar – Elektrėnų savivaldybė) 1948 05 22 į Sibirą ištremė Bliujų šeimą: motiną Mariją Bliujienę, Motiejaus ir jos anūką Praną (g. 1889 m.). Archyviniai dokumentai sako, kad tada Marijai buvo... 116 metų (g. 1832 m.), o jos anūku – 67. Marija kentėjo Sibire, bet jo nematė. Ji buvo akla. Visiškai akla, suparalyžuota, prikaustyta prie lovos. Kai anksti ryte jie pasirodė sodyboje, jaunesnieji spėjo išbėgioti, manydami, kad šimtametės okupantai vežti mirti į svetimą žemę nesugalvos. Trėmėjai paliepusios senutės nepagalvėjo: susirado neštuvus ir nunešė į vežimą, kuriuo dienos šviesos nematantis žmogus pasiekė Kaišiadorių geležinkelio stotį. Važiavo pavasariniais keliais, girdėjo paukščių čiulbėjimą ir kareivių keiksmus. Keturi kareiviai jiems taip svarbų nešulį įkėlė į gyvulinį vagoną. Nukeliavo senutė į Jarcevo r. Krivliako gyvenvietę, Krasnojarsko krašte, čia ji dar išgyveno beveik 4 metus. Mirė sulaukusi 120 metų, išbadėjusi, išsekusi, buvo palaidota gūdžioje taigoje, nežinomoje vietoje.

Tai buvo seniausioji Lietuvos tremtinė – Marija Bliujienė iš Senujų Kietaviškių kaimo...

Dabar sunku atsekti trėmimo priežastį. Manoma, kad iš Senujų Kietaviškių kilęs Bliujus Vytautas, Prano, slp. Serbentas (g. 1926 m.), nuo 1944 m. vasaros pabaigos Didžiosios Kovos rinktinės Bliujus Albino, Tomo-Don-Kichoto būrio partizanas, buvo senutės proanūkis. Žuvo 1945 m. Kaukinės miške (Žiezmarų

vlsč.). Ne tik Vytauto tėvelis Pranas, bet ir promočiutė Marija tapo okupantams pavojinga... Tačiau niekas nepaneigs manymo, kad senutę trėmę ir jiems vadovavę vyrai jau buvo praradę žmoniškumo dovaną...

1991 m. Kietaviškėse, prie seniūnijos administracinio pastato, pastatytas ir pašventintas kryžius tiems, kurie krito už Lietuvos laisvę. Tarp jų matau ir aklą senutę tremtinę...

1998 m. klebono A. Rukštos iniciatyva pastatytas koplytstulpis 1940–1990 m. žuvusiems parapijiečiams atminti.

SUNAIKINTI GYVENIMAI

Pranas Petkevičius-Kariūnas (1918–1945) buvo Didžiosios Kovos apygardos bataliono vadas. Būdos k. (Kaišiadorių vlsč.) gyveno tėvai Mykolas (g. 1872 m.) bei Marija (g. 1875 m.), brolis Kazimieras su žmona Juzefa ir sūneliais Kaziu (g. 1933 m.) bei Pranu (g. 1943 m.), netekėjusi teta Katrė (g. 1870 m.). Už nesugaunamo partizano žygdarbius okupantas pradėjo keršyti šeimai.

Dar 1945 06 28 per kratą, prie sienos pastatė tėvus, brolių. Mažasis Pranas gulėjo lovytėje, nes jam buvo tik du metukai, o jo kūnelis buvo žaizdotas. Jis nesavu balsu rėkė iš baimės ir skausmo. Tai, matyt, jį ir išgelbėjo. Motinos prie vaiko neprileido. Bijojo prie jo prieiti ir kareiviai su stribais. Tad tėvą Mykolą ir brolių Kazimierą, brolienę Juzefą išsivežė. Nieko su savimi pasiimti neleido. Liko namuose tik vaikai, močiutė Marija ir senutė Katrė. Tardė Kaišiadoryse, Vilniuje. Kazimierui kankinant buvo išmušti 5 dantys, vėliau jis su žmona nuteisti ir išvežti į lagerius. Senelį Mykolą iš Lukiškių paleido namo.

Kariūną ši žinia pasiekia birželio 30-tą. Jį sukrėtė okupanto žiaurumas. Tada Kariūnas parašė NKVD Kaišiadorių garnizono viršininkui Bološevui laišką, primindamas, kad kovoti reikia garbingai mūšio lauke, o ne su niekuo nekaltais jo tėvais, giminėmis ar ma-

žamečiais vaikais. Nežinia, ar perskaitė enkavedistas šį laišką, tačiau tai nesukliudė jam ir toliau kankinti šeimą.

Nepaliko ramybėje vėliau ir jų. 1948 m. gegužės 22 d. kankintojai vėl sugrižo, susodino į vežimą ir išvežė be turto ir maisto, nes jis iki tol buvo išgrobstytas. Kaišiadoryse susodino į gyvulinius vagonus ir išvežė į Permės srities Kudymkaro raj. Vizijaus gyvenvietę miško kirsti: dvi senutes (76-erių ir 78 metų amžiaus) ir mažamečius vaikus (5-erių ir 15 m amžiaus). Moterys buvo beraštės, nemokėjo rusiškai, abi mirė tremtyje. Vaikams išbadėjusiems, išvargusiems buvo lemta išgyventi. Grižo į Lietuvą abu 1957 m. Mažiausiajam Pranukui buvo jau keturiolika...

KLIPATŲ VAGONAS

Nors instrukcijose buvo nurodyta kokio ir kiek turto galima pasiimti, enkavedistai ir stribai instrukcijų nepaisė. Gal jautė malonumą, žinodami, kad į pasaulio kraštą, Sibiro šalčius išveš niekuo nekaltą šeimą, tėvus, mažus vaikus be šiltesnio drabužio, maisto atsargų? Kitaip ir nepasakysi: juk tremtiniai turėjo dirbti sunkius darbus beveik veltui: pjauti medžius, plukdyti sielius, dirbti kasyklose, auginti gyvulius „sovchozuose“. Tai dėl ko tie lietuviai senoliai, kurie turėjo baigti amžius pagarboje, pavalgę, vaikų karšinami? Už vaikų ar anūkų „nuodėmės“, kai tie nuėjo ginti savo šalies nepriklausomybės, už nenorą tarnauti raudonajam gaivalui, atėjusiam į Lietuvą su sava, „azijietiška“ kultūra, ar tiksliau sakant, visai be jos?

Musninkų vlsč. Rusių Rago kaime išvežimui gaudė atsitiktinius žmones. Tą rytą jie sulaukė einančią nėsčią jauną moterį Oną Kazlauskienę (g. 1929 m.), nusivarė pas netoliese esančius Drumstus. Adomą (g. 1878 m.) ir Frosiniją (g. 1875 m.) jau buvo išvarė iš namų. Juos nusivedė prie Čiobiškio malūno, kur pamatė didelį būrį pagyvenusių žmonių: savo kaimo senolius Petrą Lapinską (g. 1867 m.), jo ben-

draamžį Juozą Lissauską, Aleksą Bagdonavičių (g. 1894 m.), Kazį Špoką, Janionių k. gyventoją Motiejų Pavasari (g. 1872 m.), Joną Kupčinską (g. 1871 m.) iš Burniškių k. Klipatos sudarė didesniąją dalį pasmerktųjų...

Visus nuvarė į Musninkus. Kai kurie turėjo ryšulėlius, bet Onutė su vyru Stasiu ėjo tuščiomis. Prašė moteris trėmėjų leisti jai užbėgti namo, kai praėjo netoliese, tačiau tie atsisakė. Musninkuose uždarė kažkokiam klotime, pradėjo tardyti, o rytą visus susodino į sunkvežimį ir išvežė į Jonavos geležinkelio stotį, sugrūdo į gyvulinius vagonus. Vagonas buvo taip pripildytas, kad nebuvo vietos net atsigulti. Kas neturėjo maisto, šelpė kaimynai, nes nemaitino, užpuolė utelės. Stotelėse atnešdavo sriubos, tačiau ji jėgų nepalaikė. Sustojimuose išnešdavo mirusiųjų kūnus. Taip pasiekė Čelabinską, o iš ten laivu „Stalinas“ Jenisėjumi nuplukdė į Igarką. Apgyvendino barakuose, teko dirbti miško ruošos darbus, plukdyti upę medieną.

1949 m. Onos ir Stasio Kazlauskų vaikutis pamatė apniukusį pasaulį, tačiau išgyveno tik pusmetį... Prasidėjo klipatų mirtys. Greitai mirė Frosinija Drumstienė, jos vyras Adomas, Motiejus Pavasaris, kiek vėliau Kazys Špokas, Jonas Kupčiūnas, Marijona Drumstienė, Ona Geležauskienė, Pranė Kalaukienė, Antanas Kinderevičius, Marijona Vilkelienė... Visi Musninkų krašto žmonės...

Vargu ar pusė prigrūsto gyvulinio vagono žmonių sugrižo į Lietuvą, kai pasimirė Stalinas ir pamažu pradėjo išleisti nekaltus žmones namo. Tačiau Lietuvoje jau „savięji“ neleido įsikurti, buvo konfiskuotos sodybos, išgrobstyti gyvuliai ir kitas turtas. Dalis pastatų buvo nugriauta, mediena sudeginta ar panaudota kitose statybose, o jei ir liko trobos, tai apleistos, išniekintos, pavesrstos landynėmis. savo turtą iš kolūkių teko... išsipirkti.

Antanina Kazlauskaitė

GYVENIMAS PO MIRTIES NUOSPRENDŽIO

Apie *Patrimpo* būrio partizanus ir jų teismą 1947 m. sausio 25 d. numeryje rašė bolševikinis ruporas „Tarybų Lietuva“. Melagingas, su pagieža aprašytas tų metų sausio 15 d. Kauno universiteto salėje kauniečių Algirdo Tamašausko, Antano Vyčiaus, rumšiškėčių Izidoriaus Kazlauskio ir Tomo Vilčinsko-Vilko teismas, „pats humaniškiausias pasaulyje“. Sovietinis propagandistas kuria pasakėles, kad į karinio Tribunolo posėdį atvyko apie tūkstantis darbininkų, gimnazistų, amatų mokyklų moksleivių, aplinkinių kaimų valstiečių. Visi „paniekos ir neapykantos žvilgsniais“ pasitinka teisiamuosius, kurie Ulozaitės pranešimu nužudė Rumšiškių vlsč. Dovainonių k. gyventoją Vilčinskienę už tai, kad jos vyras tarnauja tarybinėje armijoje, ji pati sąžiningai dirba ir auklėja savo vaikus gerais tarybiniais piliečiais. Buvo bandyta nužudyti ir gimnazijos direktorių Jakubauską, taip pat valstietę Didžpinigienę-Grigaliūniene, tačiau jų nerado namuose. Ir kai pirmininkaujantis klausia I. Kazlauską, ką jam už tai žadėjo gaujos vadas, tas atsako: „Atstačius buržuazinę santvarką, man žadėjo dvarą“. Kaltintojas Kauno m. prokuroras Galinaitis kaltinimą palaiko, parodo niekšingą veidą, užmojus nuversti tarybų valdžią ir sugrąžinti darbo žmonėms vergovę, o teisiamųjų advokatas Grigonis neturi argumentų jų apginti ir sako, kad tiems, kurie pakėlė ginklą prieš liaudį ir tarybinę santvarką, nėra jokio pateisinimo.

Kol „teismas“ taria, į „minią“ kreipiasi Universiteto docentas Ulvydas, užtikrina, kad tarybinė baudžiamoji sistema yra teisingiausia pasaulyje. „Kuo didžiavosi buržuazinės Lietuvos vadovai? – klausė pats savęs oratorius ir čia pat atsakė: – Kumetynais, privačiomis įmonėmis, krautuvėmis, pinigais bankuose“.

Skaitomas tribunolo nuosprendis: Algirdą Tamašauską, Izidorių Kazlauską ir Tomą Vilčinską sušaudyti, o nepilnametį Antaną Vyčių 10-čiai metų laisvės atėmimo ir dar 5 m. atimti pilietines teises. Dalyvavusieji su pritarimu sutinka tribunolo nutarimą...

PASAKOJA BUVĘS PARTIZANAS ALGIRDAS TAMAŠAUSKAS

1945-1946 m. Kauno mieste ir apylinkėse veikė Prano Valiūno partizanų būrys, pavadintas *Patrimpo* vardu. Jam priklausė ne tik Kauno, bet dalis Rumšiškėčių valsčiaus jaunuolių. Mes su Antanu Vyčiumi, Vytautu Černiausku kartu augome Aukštojoje Fredoje, prie Karo aviacijos įmonės. Mūsų būriui priklausė dar Izidorius Kazlauskas, Tomas Vilčinskas, Danutė Ulozaitė, Edmundas Kondrackas, viso apie porą dešimčių jaunuolių. Vadas buvo įvedęs tokią tvarką, kad visi veikėme mažomis grupelėmis. Iš jo gaudavome užduotis. Turėjome rašomąją mašinėlę, tai kurdavome atsi-

šaukimų tekstus, spausdindavome ir platindavome. Kartais gaudavome ir svarbesnių užduočių. Dažniausiai rinkdavomės netoli Aleksoto tilto, kairėje Nemuno pusėje, prie vandens siurblynės, kur gyveno Valiūnai. Pagal vado sumanymą, pažinojome tik savo grupės narius, iš vadovybės gaudavome užduotis, visas būrys kartu nesirinkdavo. Sakydavo, kad taip išvengsime problemų, jei kas nors pakliūtume į okupantų nagus. Ateitis parodė, kad tokia taktika buvo teisinga.

Tada studijavau Kauno politechnikos institute, tačiau rasdavau laiko partizaninei veiklai. Gerai atsimenu tuos pokario įvykius, kai buvo gauti pranešimai, jog Dovainonių k., Rumšiškėčių vlsč., gyventoją Valiūnaitę-Vilčinskienę nuolat pranešinėja saugumui apie partizanų judėjimą, skundžia nelojalius vietos gyventojus. 1946 m. vasarą kelias dienas ji buvo sekama, o po jos apsikankymų saugume vykdavo kratos ir suėmimai. *Patrimpo* būrio vadovybė nutarė išdavikę likviduoti. Tuo tikslu ir buvome pasiųsti aš, Antanas Vyčius, Izidorius Kazlauskas ir Tomas Vilčinskas.

Pirmiausiai suėmė A. Vyčių ir I. Kazlauską. Po kurio laiko suėmė ir kitus mūsų draugus būrio suėjimo vietoje. Gal anie prasitarė apie mūsų veiklą ir įvykį Dovainonyse? Tardė daug, nors jiems jau buvo viskas aišku, ypač klausinėjo apie būrio sudėtį, veikimą, vadus. Kai sužinojau, kad būsime teisiami viešai, supratau, kad manęs laukia mirties bausmė. Esu buvęs ne kartą tokiuose renginiuose, skirtuose ne išspręsti bylą, o teisiamųjų pavyzdžiu pagąsdinti kitus.

Universiteto salėje buvo visai ne taip, kaip aprašyta laikraštyje. Žinoma, buvo paruošti liudytojai, smerkiantys mus, žmonės suvaryti, daug informatorių, tačiau jų šimtų nebuvo. Matėsi to spektaklio veikėjai ir režisieriai.

Nuosprendį mirties bausmei išklausiau ramiai, nes tam ruošiausi. Per teismo posėdžius laikė rūmų rūsyje, paskui išvežė į Kauno saugumą, kalėjimą, kol atsirado Lukiškėse. Mirtininkų kameroje pasijutau prislėgtas. Tačiau greitai per vamzdynus Morzės abėcėlės pagalba susirišau su kaimynais. Vienas iš jų buvo partizanų generolas Jonas Noreika.

Iš archyvų:

Jonas Noreika gimė 1910 m. Šukionių k., Pakruojo valsčiuje. Mokėsi Šiauliuose. 1929 m. įstojo į Kauno karo mokyklą. Vėliau įstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teisinių fakultetą ir jį baigė. 1939 m. jam buvo suteiktas kapitono laipsnis.

1940 m. sovietams okupavus Lietuvą, paleistas į atsargą. Dalyvavo 1941 m. birželio mėn. sukilime. Išvijo bolševikus ir prasidėjus nacių okupacijai, Laikinoji Lietuvos vyriausybė Joną Noreiką paskyrė Šiaulių apskrities viršininku. Už antinacistinę veiklą 1943 m. jis buvo įkalintas Štuthofe. 1945 m. sovietams užėmus koncentracijos stovyklą, J. Noreika grįžo į Lietuvą. Vilniuje pradėjo dirbti Mokslo akademijos juriskonsultu.

Bendražygiai: A. Tamašauskas, A. Švenčionis, S. Grigaitis, G. Dobkevičius, 2008 m.

J. Noreika kartu su S. Gorodeckiu ir O. Lukauskaite-Poškiene įkūrė pagrindinę antisovietinę organizaciją Lietuvos Tautinę Tarybą ir Ginkluotųjų Pajėgų Vyriausiąją Vadovybę. Jos vadu tapo Jonas Noreika, pasivadinęs „Generolu Vėtra“.

1946 m. kovo mėn. jis su kovos draugais buvo areštuotas. Po tardymų Karo tribunolo sprendimu J. Noreika 1947 m. vasario 16 d. buvo sušaudytas.

Tą vasario 16-tą Joną Noreiką Lukiškėse išvedė iš kameros į koridorių. Išeidamas jis sušuko, kad visi girdėtų: „Aš – Noreika, mane veda sušaudyti!“ Koridoriuje dar jam liepė stotis prie sienos, paskui išvedė...

Lukiškėse pranešė, kad man be jokio prašymo bausmė sušvelninta iki 10 m. lagerio ir 5 metų tremties. Gal išsiaiškino, kad tų įvykių metu buvau dar nepilnametis? Išvežė į Pečioros lagerius, o po metų – į politinių kalinių kalėjimą Intoję. Čia išbuvau iki pat 1954 m., kai perteisė ir paleido namo. Taip atsiradau Kaune, KPI rektorius K. Baršausko dėka buvau sugrąžintas studijuoti, sėkmingai baigiau elektrotechnikos ir automatikos fakultetą, paskui ilgus metus dirbau „Elektros“ gamykloje, buvau net laboratorijų vedėju.

PASAKOJA DANUTĖ ULOZAITĖ-LAŠINSKIENĖ

1945-iejį slinko pažymėti skausmu, ašaromis, mirtimis. Okupantas trypė mūsų Tėvynę, o mus kankino, trėmė, teisė. Buvome moksleiviai, studentai, tad Kaune ieškojome būdų prisidėti prie kovotojų už Lietuvą.

Tuo metu veikė Patrimpo partizanų būrys. Pranas Va-

liūnas-Žilvytis (g. 1925 m. Dovainonyse, Rumšiškių vlsč.) iki tol priklausė Didžiosios Kovos apygardos A rinktinei, buvo R. Randžio-Meškos būrio partizanas. Kartą susidūri-me su stribais jis buvo sunkiai sužeistas, gydėsi, tačiau iš kovos nepasitraukė. Partizanai jį vežėjo iš vienos vietos į kitą, nes suprato, kad, susekus jį, vadas pats iš mūšio lauko pasitraukti negalės. Surado jam gydytoją, sveikata pasitaisė, tad apsigyveno Kaune. Ten Pranas Valiūnas ir suorganiza-vo 30-ties jaunų žmonių būrį. Vėliau Tauro apygardos vado A. Baltūsio-Žvejo įsakymu partizanų veiklai Kauno m. ir jo apylinkėse sustiprinti su-daryta Birutės rinktinė, kurios

vadu paskirtas Juozas Lukša-Skirmantas. Nuo tada Patrimpo būrys tapo pavaldus Birutės rinktinės vadovybei.

Man buvo patikėta platinti atsišaukimus. Juos klijavau ant stulpų, pastatų. Eidavau Kauno gatvėmis su krepšeliu ir knygomis, o tarp jų – atsišaukimai. Buvau šešiolikametė mokinukė. Raginom nepasiduoti apgaulėi, būti budriems.

Taip bėgo dienos veikloje ir baimėje. 1946 m. vasaros atostogų metu atsitiko nelaimė – savųjų išdavystė. Kai vieną mūsų areštavo Kauno saugumas, jį žvėriškai kankino. Tada jaunuolis ir prasitarė apie mūsų organizaciją. Prasidėjo areštai. Kiek žinau, tada Patrimpas buvo akylai sekamas. Ne kartą partizanas sakė, kad gyvas nepasiduos, visada turėjo ginklą. Kartą saugumiečiai pasinaudojo jo žmoniškumu: jis lankėsi draugo šeimoje, kur augo du maži vaikai. Namas buvo apsuptas. Susišaudymas grėsė vaikų gyvybėms... Jį žiauriai kankino, bet jis nieko neišdavė. Kartą tardytojai pamanė, kad vyras mirė ir išmetė jo kūną į šaltą patalpą. Kitą dieną atėjo lavono išvežti, tačiau rado Patrimpą gyvą. Tada pradėjo gydyti numatytam atviram teismo procesui.

Byla teisme baigėsi 1947 m. sausio 15 d. Nežinau, ką jautė į salę suvaryti moksleiviai, studentai, darbininkai, tačiau garsaus niekinimo nebuvo. Keturi mūsų nuteisė mirties bausme, kiti gavo po 10 m. katorgos. Paskui mirtininkams bausmė buvo sušvelninta iki 25 metų lagerių. Patrimpas teisme nedalyvavo, nes buvo labai silpnas.

Pranas Valiūnas-Patrimpas iš lagerių išvyko į Latviją, nes Lietuvoje jam gyventi buvo uždrausta. Ilgėjosi savo krašto. Po kelių metų žmogus ten mirė.

PARTIZANĄ PAŽĮSTA JAU VISA LIETUVA

Dokumentinio filmo „Nesulaužyti priesaikos“ apie Juozą Armonaitį, LPKS Kauno skyriaus valdybos narį, peržiūrose kildavo daug diskusijų. Žmonės siūlė rasti finansinių galimybių medžiagą padauginti ir padovanoti mokykloms, kad mokiniai geriau įsivaizduotų pokario partizaninio judėjimo mastus, jaunų vyrų pasiryžimą kovoti su okupantu. Tai būtų ne tik Lietuvos istorijos, bet ir pilietiškumo pamokos.

Juozas Armonaitis greitai švęs savo 85-erių metų jubiliejų. Gimė jis 1923 m. birželio 2 d. Šakių apskr. Jankų vlsč. Šilgalių k. Buvo nagingas žmogus, geras muzikantas ir dainininkas. 1944 m., kai sugrįžo okupantas, jis likto pavergtoje Tėvynėje ir su ginklu rankose ją gynė. Savo krauju pašlakstė šventą gimtąją žemę, baisybės čekistų mėsmalėje praėjo bekraščio Sibiro *golgotose*. Likimas jam buvo maloningas – sunkių išbandymų keliuose jis sutiko daug į save panašių dorų žmonių, kurie lemtingu momentu ištiesė pagalbos ranką, padėjo nepalūžti po išbandymų našta ir išlikti, kai jokios vilties jau nebuvo, kai mirtis bėgo įkandin jo...

1947 metų sausio 29-osios naktį Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninėje po sunkios operacijos jis buvo suimtas. Tuomet jis buvo Tauro apygardos Žalgirio rinktinės partizanas.

Šis filmas jau žiūrėjo tūkstančiai Lietuvos žmonių, kai dar Kovo 11-jąją jį rodė per LT Antrąją programą. Lietuvos GGRC direktorė Dalia Kuodytė apie filmo herojų yra tiksliai pasakiusi: „Juozas Armonaitis yra vienas iš tūkstančių ištikimybės simbolių“. Jis ir gyvenime toks: greitai švėsiantis jau aštuoniasdešimt penkerių metų jubiliejų, visada pirmas, pilnas iniciatyvos ir užsidegimo, nors šio žmogaus aktyvumas kartais balansuoja ant jo fizinės stiprybės galimybių ribos.

Žinoma, labai norėtusi, kad šis dokumentinis filmas būtų demonstruojamas visose mokyklose. Buvę politiniai kaliniai turi viltį, kad jis bus gausiai tiražuojamas ir išdalijamas nemokamai mokykloms, vaikai jį žiūrėtų per istorijos ir pilietiškumo ugdymo pamokas.

„Niekio nesigailiu, dariau viską teisingai, – sako buvęs partizanas. – Nei akimirksniu neužmiršau partizaninės priesai-

kos žodžių *gyvas nepasiduosiu, paslapčių neišduosiu*. Dalyvavau keturiose stambiose Tauro apygardos partizanų kautynėse, nes ketvirtojoje buvau sunkiai sužeistas. Didelė garbė buvo kovoti už Lietuvą, mums patriotiškumo jausmas buvo die-

giamas nuo lopšio. Kalėjime Viešpaties parašiau tik vieno, kad nepalūžčiau nuo kankinimų, neišduočiau draugų. Du metus kartoju savo išgalvotą pavardę, buvau sadistiškai mušamas. Šiandien jaučiuosi laimingas, kad nieko okupantams nepasakiau, nepalūžau, nors kalėjime praradau koją, tačiau kovoti iki galo mane ragino kameros draugai, vienu tarp kurių buvo ir monsinjoras Alfonsas Svarinskas“.

Po to, kai Kauno Kalniečių vidurinės mokyklos moksleiviai pažiūrėjo šį dokumentinį filmą apie tarpukario rezistenciją, mokyklos istorijos mokytojas Romualdas Freitakas buvo įsitikinęs, jog šią priemonę galima prilyginti istorijos pamokai. „Vaizdinė medžiaga ir gyvas pokalbis su buvusiu partizanu daug įdomesnis ir naudingesnis nei sausi istorijos faktai“, – tvirtino istorijos mokytojas.

Dažnai tenka lankytis mokyklose, kalbėtis su mokiniais ir mo-

kytojais. Su apgeilestavimu reikia pasakyti, kad dažnai pilietinis jaunimo auklėjimas patikimas atsitiktiniams žmonėms, kurie patys nesidomi mūsų praeities aktualijomis, pasitenkina vien tik skurdžia informavimo priemonių teikiama medžiaga. Esu patyręs, kad net žodis „stribas“ ne kiekvienam jaunam žmogui žinomas terminas. Tai sako, kad mokyklose per mažai kalbama apie pokario genocidą, žmonių kančias.

Filme „Nesulaužyti priesaikos“ gilnamasi ne tik į tarpukario rezistencijos kovas, bet ir į partizanų psichologiją. Dviguba nauda jaunimui, kai pas moksleivius vieši ir pats filmo herojus Lietuvos Šaulių sąjungos (LŠS) šaulys, Vyčio Kryžiaus ordino kavalierius ir buvęs Lietuvos partizanas Juozas Armonaitis. Jo pasakojimai dvelkia tikrumu, Juozas moka jaunimą sudominti įvykiais, kai jis aukėjo savo jaunystę kovai prieš patį baisiausią Lietuvos priešą – stalininį okupantą, kai asmenybės kultas buvo ištrynęs ribą tarp žmogiškumo ir niekšybės.

Arvydas Kacavičius

J. Armonaitis (pirmole eilėje kairėje) susitikime su kovos draugais. (K. Dobkevičiaus nuotr.)

LPKS Kauno skyriaus istorija

III. Darbų ir intrigų kūryje

1993 m. pavasarį pasitikome surengdami visuotinį ataskaitinį susirinkimą. Jo metu naujuoju skyriaus pirmininku buvo išrinktas Zigmas Medineckas. Tuo metu skyrius turėjo ankštas patalpas Juozapavičiaus prospekte, Kaune su kitomis organizacijomis. Atsiradus galimybei gauti patalpas Laisvės alėjoje, prie Karininkų Ramovės, šalia LPKTS, kreipėmės į LR Vyriausybę ir Kauno merą. Jų sutikimus gavome.

Kai 1994 m. gegužės mėn. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo pakeitimo ir papildymo“, kurio nuostatos vertėmus pasirinkti visuomeninę ar politinę organizacijos kryptį, nuomonės nesutapo. Dalis norėjo tapti visuomenininkais, kiti – politinės organizacijos nariais, tai pagrįsti buvo sakoma, kad sąjungos nariai buvo teisti už politiką.

Per 1994 04 09 vykusį visuotinį susirinkimą Z. Medineckas pateikė paties sudarytą naujosios Tarybos narių sąrašą ir paprašė balsuoti už jį visą. Tačiau dauguma nesutiko, norėdami balsuoti už kiekvieną būsimos Tarybos narį atskirai, be to, pateikti daugiau kandidatų nei bus Taryboje narių, kad būtų atlikta demokratinė balsavimo procedūra. Kadangi tokiam balsavimui nebuvo pasiruošta, balsavimo biuletenių paruošimui buvo padaryta pertrauka. Deja, po pertraukos salėje liko mažiau nei pusė susirinkimo dalyvių, todėl beliko paskelbti, kad salėje neliko kvorumo. Buvo nutarta Tarybai patvirtinti surengti naują igaliotinių konferenciją. Ji 1994 04 18 įvyko Rasos vidurinėje mokykloje. Konferencijoje iš 23 pasiūlytų kandidatų į Tarybą reikiamą delegatų palaikymą gavo tik 21 skyriaus narys. Tarp nepatekusių

į Tarybą buvo ir pats Z. Medineckas. Deja, jis nenorėjo sutikti su delegatų sprendimu, bandė aiškinti, kad ir negavę daugumos kandidatai gali būti Taryboje. Gegužės 10 d. į naujos Tarybos posėdį surinko savo šalininkus ir bandė sujaukti jos darbą, perskaitęs nutarimo projektą dėl kai kurių narių pašalinimo iš LPKS. Nieko neliko, kaip tik kviesti naują skyriaus visuotinį susirinkimą.

Jis įvyko 1994 m. gegužės 24 d. Posėdyje buvo nutarta rinkti naują LPKS Kauno skyriaus pirmininką, nes Z. Medinecko įgaliojimai baigėsi, o jis nepateko į naująją Tarybą, bet kiti norėjo palikti jį dar kiek laiko tas pareigas eiti. Kilus nesutarimams, buvo nutarta, kad pirmininką išsirinksime iš 21 asmenų išrinktos Tarybos narių. Kandidatais buvo pasiūlyti Augustinas Švenčionis, Gediminas Dobkevičius ir Antanas Padleckis. Pastarasis ir buvo išrinktas LPKS Kauno skyriaus pirmininku, nes pirmieji du šių pareigų atsisakė. Patvirtintas ir galutinis skyriaus Tarybos narių skaičius – 21.

Šiame susirinkime buvo sudaryta trijų narių komisija perimti iš LPKTS mums priklausančių patalpų dalį Laisvės alėjoje Nr. 39, Kaune. Jau sekančią dieną buvo surašytas patalpų priėmimo–perdavimo aktas, tačiau dėl destruktivių buvusio pirmininko Z. Medinecko veiksmų sutrūko skyriaus darbas: niekaip negalėjome atgauti skyriaus anspaudų, kasos ir kitų dokumentų, neteisėtai vis dar buvo atliekamos finansinės operacijos, buvo pakeistos spynos patalpose, tad teko į pagalbą kviesti LPKTS Revizijos komisiją.

1994 09 25 įvykęs skyriaus visuotinis narių susirinkimas įnešė daug aiškumo į tolimesnę skyriaus veiklą. Buvo aptarti rugpjūčio 27 d. vykusio

Lietuvos piliečių referendumo rezultatai. Susirinkime dalyvavęs LPKS pirmininkas A. Stasiškis informavo apie rugpjūčio 5 d. įvykusioje Sąjungos konferencijoje delegatų diskusijas dėl organizacijos statuso. Dauguma balsų buvo patvirtintas LPKS, kaip visuomeninės organizacijos, statusas. Akcentuota, kad susiskaldymas Kauno skyriuje turėjo neigiamų pasekmių. Z. Medinecko grupelė vykdė destruktivią veiklą, todėl buvo pasiūlyta jiems atsiprašyti už savo klaidas. To neįvykus, Z. Medineckas, J. Dailydė ir J. Šimanskas absoliučia balsų dauguma iš LPKS buvo pašalinti.

Beliko atgauti skyriaus archyvą, buhalterinius bei organizacinius dokumentus, patalpas, surinktą nario mokestį.

Nežiūrint nesutarimų, 1994–1995 m. buvo nuveikta nemažai darbų. Daug diskutavome ir išsakėme savo nuomonę apie KGB archyvų išsaugojimą, Rusijos karinio tranzito per Lietuvą skaidrumą, grėsmių mūsų valstybei panaikinimą. Daug dirbome istorinės atminties išsaugojimo darbus, bandėme užrašyti atsiminimus, juos publikavome laikraščiuose ar atskiruose leidiniuose. Ruošėmės savivaldybių rinkimams. Ieškojome sprendimų, kaip pradėti veiksmus, išieškant iš Rusijos, kaip SSSR įsipareigojimų perėmėjos, okupacinę žalą, tai įpareigojo Lietuvos žmonės referendume.

1995 metai baigėsi susitelkimu ir gražiais darbais.

1996 m. gegužės 19 d. visuotiniame susirinkime LPKS valdybos pirmininku buvo išrinktas Gediminas Dobkevičius. Valdybą jau sudarė 23 nariai, darbui buvo suburtos 7 komisijos: socialinės rūpybos, redakcinė, ekonomikos ir žemės ūkio, politinių klausimų,

istorinės atminties ir švietimo, darbo su jaunimu, ūkio dalies. Siekiant suaktyvinti Sąjungos narių darbą, pagal jų gyvenamąsias vietas buvo sudaryta 20 seniūnijų. Kauno skyrius galutinai įsikūrė Laisvės alėjoje Nr. 39, sukurta skyriaus vėliava.

Siekiant aktyvinti politinių kalinių ir tremtinių veiklą bei tarpusavio ryšius, buvo sudaryta Kauno m. koordinacinė Taryba, į kurią po 5 žmones delegavo keturios organizacijos (LPKS, LPKTS, LPKTB, LLKS). Koordinacinės Tarybos pirmininku buvo

išrinktas mūsų skyriaus narys Antanas Padleckis. Jos pagrindinis tikslas buvo dalyvauti kartu šventėse bei renginiuose, akcijose, aktualiose ne tik Kauno miestui, bet ir Lietuvai. Tai mums leido aktyviai dalyvauti Kauno m. politiniame gyvenime.

G. D.

ATPILDAS PO PUSĖS AMŽIAUS

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus nusikaltimai, sovietams talkininkavusių MGB agentų-smogikų, kito plauko žmogžudžių, vykdyti pokaryje, neturi senaties termino. Alytaus rajono gyventojai J. Juškauskas ir J. Navickas sulaukė pelnyto teismo nuosprendžio už tai, kad 1949-1952 metais Lazdijų rajone nužudė Lietuvos partizanus J. Gaidį, A. Kaminską, J. Gudeliauską, J. Krivicką, J. Jutkevičių bei jų rėmėjus J. Radišauską ir M. Radišauskaitę. Kauno apygardos teismas 77 metų Jurgiui Navickui skyrė 8 metų laisvės atėmimo bausmę, o Jonui Juškauskui bylą nutraukė ir skyrė ambulatorinį terapeuto ir psichiatro gydymą. Nors šis teismo nuosprendis buvo negalutinis, tačiau jį pritarimo balsais pasitiko posėdžiuose dalyvavę mūsų Sąjungos nariai. Okupantų pagalbininkai turi žinoti, kad už jų kruvinus darbus dar gali susilaukti pelnyto atpildo.

Panašus teismas buvusiam Kauno apskrities Rumšiškių valsčiaus milicijos poskyrio apylinkės įgaliotiniui Zigmui Dubosui, kaltinamam žmonių trėmimais, Jurgio Jasilionio iš Grabučiškių kaimo nužudymu 1949 m. kovo mėn. trėmimo metu, vyko tame pačiame Kauno apygardos teisme ir buvo kiek palankesnis išdavikui, kuris, beje, savo kaltę pripažino, sakydamas, kad tokie buvo jo vadų nurodymai. Teismo nuosprendis buvo švelnesnis: bausmė sąlyginė, teisiamašis įpareigotas per artimiausius dvejus metus nuo 22 iki 6 val. būti namuose. Netrukus 80-metį minėsiančiam Z. Dubosui uždrausta lankytis restoranuose, kavinėse ir kitose pasilinksminimo vietose. Daug kas tokį nuosprendį sutiko su nepasitenkinimu. Gi buvę sribai ir enkavedistai teismų procesų metų slėpė savo veidus, atrodė sutrikę ir išsigandę. Buvo visai ne tokie, kaip pokaryje, kai savivaliavo, pakėlę ginklą prieš savo tautą.

Mums įdomi Lietuvos žmonių reakcija į šiuos reiškinius.

Štai portale www.delfi.lt iš apie 500 atsiliepimų absoliuti dauguma pritarė teismo sprendimui. Dar daugiau, dauguma manė, kad tai pavėluota, nors teisinga mūsų valstybės reakcija, skatino teisėsaugos institucijas kad ir po pusės amžiaus vykdyti išdavikams teisingumą. Kelis atsiliepimus norime paskelbti.

Jam belieka virvė ant kameros grotų...

Tai kiek dar nenuteisė, ir laisvėje pilna sribų. Juk A. Pocius į KGB įstojo 1988 m., per patį atgimimą. Kuo jis ne sribas?

Deja, nuteisė, kai giltinė beldžiasi į duris...

KGB parankinius teisia, o tie, kurie vadovavo, gauna valstybės pensijas. Reikia teist visus – nuo paprasto sribo iki TSKP pirmojo sekretoriaus...

Ar nereikėtų kreiptis į Konstitucinį teismą, kad išaiškintų, ar sribų dvasia nepersimeta jų palikuonims ir ar turi jie teisę dabar mus valdyti?

Būkim teisingi, buvo nekalčių aukų iš partizanų, niekas nepaneigs. Tačiau tai tik pavieniai asmenys. Sribai ir agentai iš mūsų tarpo žudė lietuvius nesirinkdami. O jų 1944-1945 m. miškuose buvo apie 50 tūkst., iš jų 18-20 metų – 80 proc. tai ką, argi nesuprantate, kad jie žudikais, kaip kažkas dabar piešia, negalėjo būti. Visumoje šaudė tik išdavikus, informatorius, buvo teismai, įrodymai, reikėjo bataliono vado sutikimo. O dabar sakymai, kad mano nekalta senelė nušovė – nykus melas. Matyt, skundė ir darė žalą partizanams. Kitas dalykas – maistas. Niekas neneigia, kad kaimui partizanus reikėjo maitinti. Kaip ir sribus...